

MESEL-A

İskender PALA*

Aşağıdaki mesel/öyküleri üniversite hazırlık test soruları gibi anlatıp hangi hikâyede hangi edebî sanatın bulunduğunu cevaplamanızı istemeyeceğim, hayır, bunu yapmayacağım ama belagat kitaplarıyla edebiyat lügatlerinin edebî sanat adına biriktiregeldiği söz ve anlam sanatlarına halkın da hiç uzak olmadığını düşünmeniz için meselleri okumanızı isteyeceğim. O vakit lafız ve anlamca sanat değeri taşıyan ifadelerin dili nasıl zenginleştirdiğinin farkına varabiliriz. Mesel-a:

Mecaz

On yıl kadar evvel, tesadüfler bir araya getirdi, zengin bir iş adamıyla Capetown'a üç hafta süren bir yolculuk yaptım. Aykırı ve tahammülü zor biriydi. Paranın gücünü sözlerine sıkıştırarak yaptıklarını övüne övüne anlatma huyu Afrika sıcağında beni iki kere terletip durmuştu. Nezaket gösterdim; yol ve yoldaşlık hatırımını resmîyete verdim, usulünce ve miktarınca da itibar ettim. Sayılı gün çabuk geçermiş, seyahat bitti. İstanbul'a dönünce hakkında İnternet'ten küçük bir araştırma yaptım. Samimiyet göstermemem iyi olmuş çünkü yoldaşım sağlam ayakkabı değilmiş. Adı tefecilik, faiz, rüşvet, iş takibi velhasıl meşru olmayan pek çok şeyle birlikte anılıyor. Hakkında yapılan yorum mesajlarının neredeyse tamamında mazlumların ah dumanı tütüyor. İlenenlerin bini bir paraya. Hele bir tanesi "Yılan mısın sen, kimi görsen sokuyorsun; baykuş musun, nereye konsan yıkıyorsun!" yorumu yazmış, beni de ürpertti. Bereket versin bana zararı dokunmamıştı. Yine de onu hafızamdan ve hatıramdan sildim gitti.

Birkaç ay evvel, televizyonda haberleri izlerken birden aşına bir simanın konuştuğunu görüp dikkat kesildim. Önce kim olduğunu ve nereden tanıdığımı düşündüm. Spiker her zamanki gibi bir felaket haberi vermiş, bir fabrika yangınından

* Prof. Dr., İstanbul Kültür Üni.

bahsetmiş ve muhabir de fabrikanın sahibine mikrofon uzatıp onunla konuşmaya başlamıştı. Hafızam adamın yüzüne odaklanmıştı ama sesinden tanıdım. Konuşan benim Capetown yoldaşımdı. Muhabir soruyordu:

“Geçmiş olsun beyefendi, olayın nasıl olduğunu bize anlatır mısınız?”

“Bilmiyorum, hiç bilmiyorum, polis araştırıyor. Bu fabrikada yangın için her önlem alınmış durumdadır.”

“Elektrik veya fırınlama ihmali olabilir mi?”

“Zannetmiyorum, incelemeler şimdilik yangının dışarıda başladığını gösteriyor. Bir yerden kıvılcım sıçramış olmalı ama nereden bilmiyorum.”

Kameranın uzağında toplanan kalabalıktan bir ses yükseldi:

“Mazlumların ah dumanından!”

Teşbih

Bir gönül adamı anlatıyordu:

Hız. Musa Tur Dağı'na giderken çölde fakirlikten hâlsiz düşmüş birine rastlamış. Adam o derece yoksulmuş ki giyecek bir şeyi olmadığı için Musa'yı görünce kendini kuma gömüp öyle seslenmiş:

“A Musa, ne olurdu, Rabbine söylesen de beni bu fakirlikten kurtarsa. Tahammül kalmadı artık!” Hız. Musa Tur'a vardığında Cenab-ı Hakk'a bu fakirin durumunu da anlatıp hakkında duada bulunmuş. Allah da onun duasını hemen o anda kabul etmiş. Kırk gün sonra Hız. Musa Tur'dan dönerken bir kalabalığa rastlamış. Bir kısmı elleri ayakları bağlı bir adamı sürüklüyor, diğerleri de onları yüreklendirici tezahürat yapıyorlarmış. Hız. Musa “Ne oluyor burada?” diye sorduğunda biri anlatmış:

“Şu gördüğün adam dün gece içkiyi çok kaçırmış ve sarhoşlukla birini öldürmüş. Şimdi kısas edilecek!”

Hız. Musa katilin yüzüne bakmış. Hayret!.. Tur'da hakkında dua buyurduğu o fakir.

Gönül dostuna bunu neden anlattığını sordum.

“Dünyada bazı acizler vardır ki güç kuvvet kazanınca kolunu bükecek bir aciz arar. Çevrene bir bak hele!..” dedi.

Haklıydı. Bu dünyada gücü yeten yeteneydi. Allah tırtıla diş vermesin! Kedilerin kanadı olsaydı, serçenin nesli tükenirdi zahir.

İrsâl-ı Mesel ve Mübalağa

Tanıdıklardan birinin oğlu askerden dönmüş, taşeron firmada vasıfsız bir işe girmişti. Eğitimi yoktu ama gözü yükseklerdeydi. Bir mesai çıkışı ziyaretime geldi ve iş değiştireceğinden bahsetti. Meğer babası uğraşmış, didinmiş, iyi bir yerden

zor bela bir kadro sözü almış. Onun adına sevindim. Kendisine kadro işlemleri tamamlanmadan hâlihazır işinden ayrılmamasını tembih ettim. İnsan sıkıntının artmasını istemiyorsa azın değerini bilmeli. Allah'ın takdir ettiğine şükretmek gerekir ki nimet artsın. İşinden devamlı şikâyet eden birinin şükürsüzlüğü o işin de elinden gitmesine yol açabilir.

Söylediklerim delikanlının bir kulağından girip diğerinden çıkmış olmalı ki ertesi hafta işten ayrılmış. Geçenlerde iş aradığını söylemek için yine uğradı. Meğer kadrolu iş gerçekleşmemiş, acele edip ayrıldığı eski işine de dönememiş. Sohbetimiz esnasında hep eski işinden bahsetti ve oradaki huzuru övüp durdu. Kısacası öyle bir işin peşindeydi ve bu sefer kıymetini bilecek gibiydi. İşsizlik zor imtihandır, Allah vere de, psikolojik problemlere sebep olmaya.

Neyse, birkaç dosta telefon ettim. Hiç umutlu değildim ama birisi “Gelsin, görüşelim!” dedi. İkimiz de sevindik. Vedalaşmadan evvel ona şu hikâyeyi anlattım. Muhtemelen ayar verdiğimi düşünecekti ama bu sefer daha ciddiye davranması için anlatmamın yararlı olduğunu düşündüm:

“Tilkinin biri üç gündür aç, lokmaya muhtaç, hâlsiz ve biilaç kırlarda geziyor. Açlık canından öyle bezdirmiş ki ölmeyecek kadar olsun bir lokma peşine düşmüş. O sırada küçük bir bağırsak parçası bulmuş. Eski alışkanlık önce burun kıvrımış:

‘Hıh!..’ demiş, ‘bu mu nasibim? Hem kısacık, hem arık; hem sert, hem mundar.’”

O böyle oyalanıp dururken bir çaylak gelip lokmasını önünden kapıvermiş. Tilki arkasından iştah ve arzuyla bağırıyormuş:

‘Ne semiz ve ne kalındı, ne temiz ve ne uzundu, ne yumuşak, ne nefisti...’”

Tariz

Hâkim, ellerini önünde bağlamış, boynunu bükmüş vaziyette bekleyen maznuna bağırdı:

“Rüşvet alarak kamu düzenini bozduğunuz sabit oldu. Rüşvetin suç olduğunu biliyor olmalısınız.”

“Biliyorum hâkim bey de... işte...”

Hâkim hiç musamahadan yana değildi:

“İştəsi ne efendi, sen ahlakı çiğne, düzeni boz, başkasının hakkını gasp et, eee?”

Adam konuşmakta ısrarcı davrandı:

“Haklısınız hâkim bey, dediğin gibidir. Lakin şu ülkede ben ilkokulu zor bitirebilmiş küçük bir vatandaşım. Koca şehirde geçimim için yıllardır didinip dururum. Ne yapayım, nasıl işleyeyim artık bilemedim. Okumuş yazmışlarımıza, her şeyi

bilen âlimlerimize baktım, benim yaptığının fazlasını yapıyorlar. Bize ahlaklı olun diyenler ahlakı rafa kaldırıyor, yalan söylemeyin diyenler yalan konuşuyor, çalmanın diyenler götürdükçe götürüyor. Âlimler azınca âlem azarmış hâkim bey; beni de bu kabilden sayıver. Âdem'in şeytanı yine âdemdir denildiğini duymuşsundur. Sen âdem, ben âdem... Kendine bak, beni cezalandır!”

Hâkim kahkahayı koyuverecekti de mahkeme ciddiyeti adına tebessümle yetindi:

“Doğru dersin seni uyanık şeytan!.. Cezanı en hafifinden veriyorum, lakin bir dahaki sefer olursa unutma, ben âdem, sen şeytan!”

Kinaye

Zenginlerden bir dostumuz var. Geçenlerde evinden çıkmış, arabasına bineceği sırada birisi korumasını ve şoförünü atlatıp yanına yaklaşmış.

“Beyefendi! Bana bir buzdolabı vaat etmiştiniz, vâdinizi yerine getirin lütfen!”

Dostum adamı ilk kez gördüğünden emin, itiraz etmiş:

“Hiç hatırlamıyorum!”

“Hatırlamamanız tabiidir beyefendi. Sizin gibi varlıklı ve vaatleri bol biri elbette hatırlayamaz ama ben fakirin biriyim, azıcık bir şey de olsa unutmam!”

Dostum adamın evine bir buzdolabı göndermiş.

“Beni ikna etti!” diyordu.

Te’kîdü’z-zem Bimâ Yüşbihu’l-Medh

Biri hikâyeci, diğeri şair iki dostum var. Buluşur, edebiyat sohbetleri yapar, arada sırada da tavla oynar, zar attıkça ve kapı aldıkça her oyuna uygun beyitlerden, mısralardan atışır dururuz. Ne var ki atışmalar tavlânın dışına da taşı ve dostlarım birbirlerini iğneleyici sözlerde maharet kazandılar. Belki bilirsiniz, Sultanahmet’te Türk Edebiyatı Vakfı vardır. Geçen gün yine orada buluşmak üzere sözleştik. Geldiğimde hikâyeci dostumu orada buldum. Şairi beklemeye başladık. Benim azami on dakika gecikmeye tahammülüm olduğunu ikisi de bilirdi, tam onuncu dakikada şair kapıda görüldü. Gecikme özrünü bağışlatmak için olsa gerek bir de bize harf attı:

“Hayrola, siz ikiniz yine ne yalanlar konuşuyorsunuz bakalım?”

Hikâyeci taş gediğine koydu:

“Seni övüyorduk!”